

Glossa al Professor Joaquín Gairín Sallán amb motiu de la seva jubilació.

José Luís Muñoz Moreno
Maria del Mar Duran Bellonch
Departament de Pedagogia Aplicada / UAB

Ens demanava el Director del Departament de Pedagogia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), el Dr. Diego Castro Ceacero, realitzar la glossa, amb motiu de la seva jubilació, al nostre estimat professor, col·lega, company i amic Joaquín Gairín Sallán. I dúiem a terme l'encàrrec, no sense estar una mica aclaparats davant de la demanda. És tot un honor parlar sobre algú a qui admirem i que ha sigut referència per a tants de nosaltres.

Ho fem perquè es jubila com a professor o, com bé diria ell mateix, el jubilen, malgrat que la seva passió per la Universitat i l'Educació el segueixen acompanyant i continua tant actiu com sempre, ple de noves iniciatives i idees. Tractarem que sigui breu i esperem que també lleu. No és gens fàcil perquè estem davant d'una trajectòria acadèmica intensa i profusa.

Glossar és posar paraules a allò que s'ha fet i a allò que ja es va dir. Però també és un exercici de memòria, per a reconèixer-nos, recordar-nos i tornar-nos a trobar, amb nosaltres mateixos i amb els altres. Això va de ser un reconeixement al Joaquín, i d'una celebració per tota una vida compromesa amb la Universitat i l'Educació. És de justícia fer-ho a qui tant ens ha ensenyat, de qui tant hem après. Per descomptat, pel seu esforç, la seva constància i per la seva responsabilitat en l'exemplar desenvolupament de la seva professió.

Inicialment pensàvem en elaborar una detallada relació de programes formatius i de doctorat en els que ha intervingut, de projectes de recerca en els que ha participat, d'articles, capítols i llibres que ha escrit i publicat, de tesis doctorals que ha dirigit, de persones becàries que ha format, etc. Però en estimem més optar per no quedar-nos atrapats en quantitats de vertigen que, malgrat que són extraordinàries, no ens serveixen per manifestar justament del tot la qualitat i l'excel·lència de la seva contribució.

El mestre, el graduat social, el psicòleg, el pedagog i l'especialista en programes de reforma educativa i processos de canvi educatiu, du a terme una grandiosa activitat científica. Destaca la magna obra de què disposa i que ens parla d'un acadèmic disciplinat, rigorós i autoexigent.

Més de 1150 publicacions. Més de 180 projectes de recerca i convenis. Més de 170 tesis doctorals i projectes de final d'estudis dirigits. Més de 600 aportacions en congressos, jornades i seminaris. Més de 200 conferències, ponències i participacions en comitès. Més de 380 tribunals de tesis doctorals, places, comissions d'avaluació i consells revisors. Membre de consells editorials en més de 70 revistes científiques. I més de 20 estades i passanties en universitats i centres acadèmics de l'Argentina, Bolívia, Brasil, Xile, Estats Units d'Amèrica, Mèxic, Nicaragua i l'Uruguai.

Amb només 19 anys ja s'estrenava com a mestre d'Educació General Bàsica a les escoles San Vicente y Pío XII de la seva Huesca natal. Després en altres centres escolars de Boltaña i Monzón. I de l'Aragó a Catalunya, amb assentament a Cerdanyola del Vallès. El 1976 ja exercia com a Director del l'Escola Serraparera en aquest municipi. Cinc anys després, el 1981, debutaria com a professor de la Universitat Autònoma de Barcelona i, des d'aquell moment, 42 anys de servei públic a la nostra Universitat. L'any 1987 es doctorava amb la seva tesi sobre aprenentatge i

canvi d'actitud en la didàctica especial de les matemàtiques. Al 1995, quan Miguel Indurain conquistava el seu cinquè Tour de França, el Joaquín assolí la condició de Catedràtic de Didàctica i Organització Escolar.

Mentrestant, ja havia exercit diverses responsabilitats institucionals. Entre altres: Vicedegà de Professorat i Estudis el 1990; Degà de la Facultat de Ciències de l'Educació de la UAB en dos períodes, el del 1993 en el que va posar la primera pedra de la Facultat actual i, al 2015, en el que va posar la segona pedra, la de les 25 tones, amb motiu del vint-i-cinquè aniversari de la nostra Facultat. Director de l'Institut de Ciències de l'Educació de la UAB al 1998; Director del nostre Departament, Pedagogia Aplicada, en els períodes de 1996 i 2011; Comissionat per al Clúster en Educació i Formació de la UAB i Coordinador de l'Àrea de coneixement, de diversos Màsters i Postgraus, així com de diversos projectes editorials.

És fundador del Fòrum Europeu d'Administradors de l'Educació de Catalunya, coordinador de la Red Transdisciplinar de Investigación Educativa RETINDE, president de la RedAGE de suport a la gestió educativa i principal impulsor dels Congressos Internacionals CIOIE i CIEDO. També ha estat i és membre de societats científiques i associacions professionals com el Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu, l'Associació Iberoamericana de Didàctica Universitària, la Organización de Estados Iberoamericanos, la European Educational Research Association, el Col·legi Oficial de Pedagogia de Catalunya, o la Asociación de Pedagogía Comparada, entre d'altres.

I ha estat distingit amb prestigiosos reconeixements i premis, com ara la placa col·lectiva President Macià al 1995, la medalla col·lectiva Creu de Sant Jordi al 2004, la placa Josep Trueta al 2007, o la distinció Jaume Vicens Vives al 2012. Amb tot, allò més rellevant de la seva extensa i fructífera trajectòria acadèmica és, sense cap mena de dubte, la incidència i repercussió que ha tingut en el camp de l'Educació i de la Pedagogia catalanes, espanyoles i llatinoamericanes.

Constantment ha estat puntal del nostre Departament de Pedagogia Aplicada, de la nostra Facultat de Ciències de l'Educació i de la nostra Universitat Autònoma de Barcelona. Tots ells són el que són en gran part gràcies al treball i entrega del que avui és, ja, professor emèrit. No podem oblidar esmentar que d'entre les presències més significatives que han habitat les nostres aules, el professor Joaquín Gairín Sallán ocupa, indubtablement, un lloc d'honor. Podem expressar que hem tingut el privilegi de tenir entre nosaltres a aquest insigne Catedràtic.

Tot un recorregut professional ofert a l'Educació i a la Universitat públiques. La Universitat i ell s'han nodrit mútuament. Ara bé, tot i haver-se entregat a la Universitat, mai ha deixat de mirar cap als mestres, professors i centres educatius, convençut que el Sistema Educatiu és i ha de ser un sistema interrelacionat i interconnectat.

Versem sobre un dels pedagogs referents del nostre país i del nostre temps, ja que ha contribuït a repensar l'Educació, singularment, mitjançant les seves aportacions al desenvolupament organitzacional. La delimitació del seu model d'estadís ha tingut una gran difusió i també utilització, tant aquí com a fora de les nostres fronteres i segueix essent adoptat com a brúixola i full de ruta per a la millora en nombroses institucions educatives i de formació. Al·ludim als seus estadís: l'organització com a marc del programa d'intervenció, l'organització com a context de la intervenció, l'organització que aprèn i l'organització generadora de coneixement. Tanmateix, i per exemple, a la necessitat que l'organització dels centres educatius progressi cap a unes cultures institucionals més obertes, dinàmiques i participatives.

Resulta precís fer especial menció a la transcendència de la seva labor docent, investigadora i gestora. El Joaquín va obrir, va consolidar i va estendre a Catalunya i a Espanya l'Àrea de coneixement de Didàctica i Organització Escolar i la línia de recerca sobre l'organització i la gestió de les institucions educatives. Les seves contribucions han sigut potents i encara avui plenament actuals. Durant les darreres dècades ha estat l'ànima de l'articulació de l'Organització Escolar catalana i espanyola. Els seus treballs i les seves produccions són d'imperiós estudi per conèixer, comprendre i analitzar els processos d'innovació i canvi institucional en les organitzacions educatives.

Un tret ben distintiu de la seva investigació ha estat el marcat caràcter aplicat. La seva recerca ha estat sempre acompanyada d'estratègies, eines i recursos per afrontar les dificultats diàries i quotidianes. Junt amb això, convé remarcar que està permanentment atent a descobrir interrogants i obert a nous enfocaments i models metodològics. La seva valentia i atreviment per embarcar-se en noves aventures han estat constants en la seva trajectòria acadèmica. És una persona de natura emprenedora de nous projectes, innovadora en els seus propòsits i també una fantàstica estratègia en les seves decisions, així com un acadèmic experimentat gestor de professionals als que sap transmetre la tranquil·litat requerida per superar obstacles i encarar el futur amb esperança i optimisme.

La notorietat de la seva producció científica ha estat possible gràcies a la seva capacitat de lideratge per construir equips de treball excepcionals i solvents, una tasca gens fàcil i més encara quan es treballa amb investigadors originaris i d'altres universitats. El seu grup de recerca EDO i el seu Centre d'Investigació i Estudis per al Desenvolupament Organitzacional (CRiEDO), gaudeixen de gran reputació científica en els contextos català, espanyol i llatinoamericà. En ells es continuarà treballant gràcies a la seva empremta. Ha aconseguit un grup de recerca, i un centre de recerca, que són expressió de bon fer, saviesa i experiència. Joaquín, els que seguim a la trinxera procurarem que tothom segueixi sentint-se orgullós de tu a través del teu llegat.

Ens traspassa i cedeix una fecunda collita de tantes aportacions i contribucions que ha realitzat amb els seus treballs, experiències, iniciatives, escrits, conferències i, al cap i a la fi, tot un cos de coneixement construït en el transcurs d'una vida professional plena de compromís. De compromís amb fer d'aquest món un lloc millor a través de l'educació. Un lloc més habitable, més just. A més a més, i com a intel·lectual obert, crític i lliure que és, de compromís amb una educació més democràtica i per a la justícia social.

Les seves inquietuds docents l'han dut a vetllar per l'impacte del seu magisteri en els seus estudiants. S'ha submergit en les profunditats de diverses aigües; des de l'Organització i Gestió de Centres, fins a l'Avaluació de Professorat, Programes i Centres, passant, entre altres, per la Formació Docent o l'Orientació Educativa. El mateix ha succeït amb les investigacions que ha dirigit, que no solament s'han circumscrit al desenvolupament organitzacional i socioeducatiu, sinó que també han abastat el canvi educatiu, el lideratge, l'avaluació d'institucions i programes o les tecnologies en la formació, entre altres temàtiques.

Ha impartit cursos de formació del professorat en nombrosos centres universitaris. Ha realitzat consultories, assessoraments i informes per moltes institucions i Administracions locals, regionals, estatals i internacionals. Ha publicat en les més importants revistes d'educació europees i llatinoamericanes. I els seus textos deixen una petjada cridada a perdurar. Exclusivament, per la connexió que ha fet del desenvolupament institucional amb el desenvolupament educatiu, el desenvolupament professional i el desenvolupament social. Això és significatiu perquè en tot moment ha comprès que millorar l'entorn immediat i més proper

també formava part del rol que havia de jugar la Universitat. I, en aquest sentit, que era necessari contribuir a la millora social per mitjà de millorar l'Educació. No estranya, doncs, que una de les principals idees que defensa és que les organitzacions educatives son construccions socials i, en conseqüència, han de posar-se al servei de la societat.

La seva estima i valia es donen tant a dins de casa seva com més enllà d'ella. Al Joaquín el coneixen en totes les universitats catalanes i espanyoles. Ha difós la Pedagogia de la UAB per la resta d'universitats. I a l'inrevés, ha portat a la UAB tot allò de profit que ha trobat en altres contextos. Però no únicament això, sinó que també ha propagat la Pedagogia entre altres gremis professionals, prestigiant, amb la seva teoria i la seva pràctica, les funcions de la Pedagogia, així com la figura del pedagog i de la pedagoga. Per això, cal lloar el seu valor en la Pedagogia catalana, espanyola i llatinoamericana.

Professor, investigador, gestor, assessor, avaluador i formador de formadors. El més exigent amb ell mateix, ha doblat hores de treball per atendre les incomputables demandes professionals rebudes i ha volgut que les persones amb les que col·laborava estessin ben formades. Actuals professores i professors universitaris, que hem estat doctorands seus, aprofitàvem les ocasions que ens brindava per formar-nos en altes universitats reputades. Sempre ens ha animat a continuar aprenent. Una bona part del professorat d'aquest Departament de Pedagogia Aplicada de la UAB hem crescut comptant amb la seva mentoria i el seu magisteri.

Ha posseït el caràcter i la personalitat suficients com per tirar del carro i capitanejar, per decidir, per subministrar idees que poguessin animar als altres. Podem dir que ha fet una mica de "caça talents" i, malgrat no sempre li hagi sortit com esperava, ha estat força perspicaç. Amb la mirada posada en les transicions, ja fa algun temps que mica en mica ha anat cedint el testimoni del relleu. La seva voluntat: que altres continuem la seva tasca... i en això estem. Quelcom força complex d'aconseguir amb la seva mateixa intensitat i competència, però ens alleuja tenir una certesa molt clara i és que aquest serà un relleu coral i col·lectiu. En l'equip, en el conjunt, en el col·lectiu, està el nostre més gran tresor. I avui com ahir, i demà com avui, entre totes, tot.

Som absolutament conscients que aquesta glossa no fa justícia ni de bon tros a la trajectòria acadèmica i científica del Joaquín. Cada persona de les que el coneix bé podria explicar una història pròpia i diferent al seu voltant. Perquè en realitat no hi ha una única vida, sinó tantes com persones amb les que en Joaquín ha conviscut i s'ha relacionat. De la nostra part volem emfatitzar la seva capacitat per donar suport, per ajudar personal i professionalment, per formar, per acompanyar, de fer de tutor influent, exigent, comprensiu, generós i agut, tot al mateix temps. Però també la seva perseverança, tenacitat, serenitat, calma, empatia i capacitat de resolució. Una altra qualitat seva ha estat la voluntat incasable de transferir el coneixement adquirit en el decurs de les seves experiències professionals. Així mateix, la seva capacitat per adaptar-se als canvis. Lluny de refugiar-se en la nostàlgia i la queixa, s'ha alçat amb confiança vers allò pròxim a venir.

Ha tingut una gran facilitat per entaular relacions. Ràpidament establia contactes fructífers i la seva agenda adquiria un volum considerable. Les converses amb ell han representat oportunitats esplèndides per al creixement i l'enriquiment. Del Joaquín hem après que tant important és quedar-se hores debatent un treball de tesis doctoral, com bregar en les decisions de la política educativa i universitària, o com la redacció d'un informe de recerca. Tenim la seguretat de que el seu pas entre nosaltres mai ha estat indiferent. Com a bon "baturro", s'ha mogut entre un sentit de l'humor irònic i una certa tossudesia, que l'han ajudat a persistir i a decantar-se pel costat positiu de les circumstàncies i les situacions.

Cal reivindicar la seva humilitat, tarannà i ocupació constant amb vocació de servei a la causa educativa i universitària. Vertaderament ha estat un treballador infatigable i obstinat en aportar i construir. És dels que han cregut que en aquest món difícilment res ve regalat i, per tant, toca treballar dur i amb aferrissament. D'aquí el seu esforç i les jornades laborals maratonianes. Quan hem estat cara a cara amb el Joaquín, quan l'hem escoltat en reunions, hem trobat una persona propera, planera, possible i present. Ha estat un bon company, brillant i afable. Una persona sana, intel·ligent, rica en pensament i, sobretot, bona gent. Des del sentit comú de la gent senzilla, ha posat tot de la seva part pel bé comú, per allò que és de tots i totes. Amb la tenacitat nascuda del compromís i de la passió per les coses ben fetes. Per això, avui et diem, Joaquín, que la teva vida acadèmica i professional dedicada a la Universitat i a l'Educació han merescut molt la pena.

I per tot el que hem esmentat i per allò que no hem estat capaços de saber dir, dues paraules plenes de raó, sentiment i afecte: Moltíssimes Gràcies, Joaquín. Moltíssimes gràcies pel què has fet i el què has estat. Per donar els teus millors anys a la docència, la investigació i la gestió a la nostra UAB. Pels incomptables èxits conquerits en el desenvolupament de la teva professió. Per una obra prominent i una trajectòria acadèmica i científica exemplars. Perquè vas ser, som. Perquè som, seran. Que aquesta nova etapa vital que s'obre amb la jubilació sigui tant completa com les precedents i, per sobre de tot, que siguis molt feliç. Amb tot el nostre afecte, una immensa abraçada.

Bellaterra / 29 d'abril de 2024

En sessió ordinària del Consell de Departament del Dept. de Pedagogia Aplicada
Facultat de Ciències de l'Educació (Sala de Juntes) / Universitat Autònoma de Barcelona